

Domsafgørelser i sager vedrørende landbruget.

Tidligere gengivne referater af og kommentarer til principielle domsafgørelser, som angår landbruget, findes i hæfterne 5 og 10, 1952.

Af højesteretsagfører O. T. Neel.

X.

Ansvar for kornsnudebiller.

Ved højesterets dom af 8. september 1952 forelå spørgsmålet om kornsnudebillens tilstedeværelse i en landbrugsejendom kunne berettigede erhververen af en sådan i tilfælde, hvor han først efter købet er blevet bekendt med billernes tilstedeværelse, til erstatning.

Ifølge skødet solgtes ejendommen pr. 1. april 1948 »alt således som ejendommen henligger og er køberen bekendt og påvist« samt med bemærkning om, at »sælgeren garanterer for, at der ikke i ejendommen findes svamp eller husbukke«.

Det oplystes under sagen, at køber forinden købet havde besigtiget ejendommen.

Sagsøgte oplyste under afhøringen, at han godt var klar over, at der i sommeren 1947 havde været et mindre angreb af insekter, men han vidste ikke, at disse insekter var kornsnudebiller, og sagsøgte mener at have udryddet insekterne ved anvendelse af Gesarol. Dette angreb havde sagsøgte ikke omtalt ved salgsforhandlingerne og mente sig i og for sig heller ikke forpligtet hertil, ligesom han gjorde gældende, at han heller ikke ved handelens afslutning var bekendt med kornsnudebillers tilstedeværelse. Endelig gjorde han gældende, at det på ejendommen beroende korn aldrig havde været angrebet. Under forklaringen oplyste sagsøgte iøvrigt, at han ikke kendte kornsnudebiller.

Under sagen blev indhentet erklæring bl. a. fra Statens Skadedyrslaboratorium, hvor man bl. a. forespurgte, hvor almindeligt det er, at der på landbrugsejendomme forekommer småkryb af uskadelig karakter, og hertil svarede skadedyrslaboratoriet:

»Det er selvfølgelig ret almindeligt, at der på landbrugs-ejendomme forekommer andre små insekter, heriblandt særlig forskellige små biller, som lever af mug og skimmel-svamp i hø og halm på lofterne, men ingen af dem optræder til stadighed i sådant antal i kornet på loftet og i stuerne som kornsnudebillerne, og en mand, der har øjnene lidt med sig, vil næppe kunne undgå at bemærke, at snudebil-lerne kommer fra kornet, og at de er skadelige, idet det be-fængte korn altid tager varme i ret høj grad. Desuden vil man i kornbunkerne finde mange udhulede kerner.«

Landbrugsraadets responsumudvalg udtalte i en skrivelse, der var fremlagt under sagen, at det sikkert må antages, at talrige landmænd endnu ikke har videre kendskab til kornsnudebiller og betydningen af den skade, disse kan forårsage, og at der næppe er mange landmænd, der er klar over, at billerne også i visse til-fælde viser sig andre steder end på kornmagasinerne.

Formentlig navnlig med støtte i disse erklæringer statuerer højesteret, at det ikke er godtgjort, at sælgeren af ejendommen vidste eller havde grund til mistanke om, at de insekter, han i efteråret 1947 havde set krybe omkring i et skab i stuehuset og uden på stuehusets mur, var kornsnudebiller, og han har efter det oplyste med føje kunnet gå ud fra, at insektangrebet var uden væsentlig betydning, hvorfor højesteret ikke tilkender køber nogen erstatning.

I det konkret foreliggende tilfælde fritog højesteret altså sælger for erstatningsansvar, idet man antog, at denne har været uvidende om billernes tilstedeværelse. Man må dog utvivlsomt opfordre til nøjagtighed med hensyn til oplysninger om ejendommens tilstand også på dette punkt under salgsforhandlingerne, idet en anden kon-kret sag godt kan få et andet udfald. Udfaldet i sager af denne karakter vil i høj grad afhænge af det faktisk passerede, og i hvert fald er det ønskeligt gennem klarhed i dokumentaffattelsen at undgå bekostelige og langvarige processer.

XI.

Andelsmejeriers optagelsespligt.

Højesteret har fornylig taget stilling til spørgsmålet om en land-brugers adgang til at kræve sig optaget i et andelsmejeri som an-delshaver.

Det oplystes under sagen, at sagsøgtes bedstefader i 1889 havde indmeldt sig i mejeriet, men påny i august 1890 havde udmeldt sig af dette, hvorefter mælken fra hans ejendom blev leveret til for-skellige private mejerier, også efter at sagsøgers far og senere

sagsøgeren selv havde overtaget ejendommen. I 1949 opsagde imidlertid det private mejeri aftalen om aftagning af mælken, idet man fandt, at denne aftagning ikke længere var rentabel under hensyntagen til de stigende kørselsomkostninger.

Herefter ønskede gårdejereren sig optaget som andelshaver i det stedlige andelsmejeri, idet det oplystes, at den eneste mælkerute, som passerede gårdejerens gård, var en mælkerute fra det pågældende mejeri. Det oplystes iøvrigt ligeledes under sagen, at der intet var til hinder for, at gårdejereren fortsat kunne levere til det private mejeri, men kun mod, at han selv bragte mælken til dette, der i forhold til gårdejerens gård lå i en afstand af 6 km, svarende til afstanden til andelsmejeriet.

Andelsmejeriet nægtede ham optagelse som andelshaver bl. a. ud fra den motivering, at man fandt ham stridbar og besværlig at samarbejde med, men tilbød ham i stedet at aftage og afregne hans mælk på ganske samme vilkår som andelshaverne havde. Dette var gårdejereren imidlertid ikke tilfreds med, hvorfor retssagen foranledigedes.

Højesteret udtaler her, at gårdejereren må have retskrav på at blive optaget som andelshaver i mejeriet under hensyntagen til den væsentlige erhvervsmæssige interesse, han har heri, ligesom det statueredes, at hans personlige forhold ikke var af en sådan art, at det kunne berettigg andelsselskabet til at nægte ham optagelse.

Dommen er en videreudvikling af en retspraksis, som så småt var begyndt i 1930'erne, hvorefter man ikke kan nægte en landmand optagelse i et andelsselskab, når væsentlige erhvervsmæssige interesser står på spil for ham.

Dommen forekommer mig af særlig interesse, fordi den vistnok går på tværs af en almindelig udbredt opfattelse, idet den altså udelukker en frivillig organisation, der ikke er statsdrevet, fra selv at træffe bestemmelse om, hvem man ønsker at optage som medlemmer. Men det er det *erhvervsmæssige* hensyn, der er afgørende i sagen.

XII.

Ansvar ved træfældning.

Der er af domstolene taget stilling til ansvar i forbindelse med træfældning.

Spørgsmålet vil, som det forelå i praksis, også have interesse for mange landbrugere, hvorfor et referat i *Tidsskrift for Landøkonomi* vil være naturligt.

Sagens faktum var i korthed følgende:

2 skovarbejdere var en formiddag sat til at fælde et bøgetræ, 25—26 m højt og med en stammediameter på 55—60 cm. Det stod

ca. 18 m fra en offentlig vej, og man besluttede sig til at lade træet falde ud over vejen af hensyn til den omliggende beplantning.

Til advarsel for eventuelle vejfarende havde man midt på vejen, der er ca. 6 m bred, rejst nogle grangrene formet som et telt og hvorfra en granraffe var lagt skråt ned mod vejens sydside, mens den nordlige del af vejen var fri.

Fældningen blev udført på den måde, at der først fra syd blev lavet et vandret snit indtil ca. midten af stammen i en højde af ca. 15—20 cm over jordoverfladen. Derefter blev der lidt højere oppe på stammen med økse foretaget udhugning ned mod snittets bund. Herefter lavede skovarbejderne i træets modsatte side et svagt skrånende snit i retning mod bunden af det første snit. Da de var nået ned til en afstand herfra af ca. 8 cm og ville drive kiler ind i det sidst udførte snit, begyndte træet at give efter og faldt ud over vejen. Samtidig hermed kom et automobil kørende på vejen, hvilket man bemærkede, da dette havde passeret granspærringen. Skovarbejderne for ud mod vejen, men det lykkedes ikke at bringe autobilen til standsning, hvorfor dette ramtes af træet og føreren ulykkeligtvis dræbtes.

Efter træets fald viste det sig, at ca. halvdelen af den uigennemsaveede vedstribe var angrebet af råd.

I politivedtægten for det pågældende amts landdistrikter indeholdes følgende bestemmelse:

»Når træer fældes, bør det så vidt muligt iagttages, at de ikke falder tværs over vejen«, ligesom det påbydes, at ved »arbejder, der i nogen væsentlig grad er til hinder for færdselen eller gør denne usikker, skal den pågældende strækning, så længe arbejdet vedvarer, i en sådan afstand, som politiet bestemmer, holdes forsvaret afspærret«. Det oplystes i denne forbindelse, at politiet ikke var underrettet om den skete fældning.

Værgen for barnet, hvis fader dræbtes, nedlagde under sagen påstand om erstatning for tabt forsørger, mens skovejeren nedlagde påstand om frifindelse. Til støtte for frifindelsen anførte han, at der ikke var udvist noget uforsvarligt forhold, ligesom det skulle have manglet på agtpågivenhed fra afdødes side.

I en syn- og skønserklæring, som blev indhentet til brug ved sagen, udtaltes, at skovarbejderne ikke på træets ydre burde have konstateret den indre råddenskab.

Til landbrugsministeriet rettedes under sagen følgende spørgsmål:

»Hvis det ved fældning eller kapning langs offentlige og stærkt befærdede veje trods al udvist forsigtighed dog alligevel skulle ske, at vejfarende kom til skade, enten på person eller materiel, hvem bærer så ansvaret?« Ministeriet svarede, at såfremt forsvar-

lige sikkerhedsforanstaltninger er foretaget og arbejdet er udført med en særlig agtpågivenhed, som dets farlige karakter kræver, er hverken arbejdsgiver eller arbejder ansvarlig for den skade, som måtte blive tilføjet vejfarende på person eller materiel.

Justitsministeriet har på forespørgsel under sagen meddelt, at der ikke er udfærdiget almindelige regler om, hvad der af hensyn til færdselssikkerheden skal iagttages ved træfældning, der finder sted langs offentlige veje, men at der i normalpolitivedtægten for landdistrikter er givet regler, bl. a. om brændehugning på offentlig vej og om sprængning af træer.

Retten kom herefter til det resultat, at ansvar må pålægges, når henses til, at der ikke var andre tilstede under fældningen end de hermed beskæftigede 2 skovarbejdere, der fra deres arbejdssted på grund af de dårlige oversigtsforhold kun vanskeligt kunne overse den ad vejen vestfra kommende færdsel, hvorfor fældningen ikke anses at have fundet sted under iagttagelse af tilstrækkelige sikkerhedsforanstaltninger.

Som dommen viser, må der ved træfældning udvises den størst mulige forsigtighed. I det foreliggende tilfælde stræbte man mod at få træet til at falde ud over den offentlige vej, og man må derfor være enig med dommen i, at tilstrækkelige sikkerhedsforanstaltninger ikke var truffet.

At træet falder før end beregnet som følge af indre råddenskab syntes dommen ikke at have tillagt betydning som formildende omstændighed, og det må derfor tilrådes ved enhver træfældning også at sikre sig *effektivt* mod den blotte risiko for, at træet *kan* falde ud over offentlig vej.

XIII.

Mangler ved kartofler.

Højesteret har fornylig taget stilling til et interessant spørgsmål om mangelsindsigelser.

Sagens faktum var følgende:

I vinteren 1950/51 tilbød en gårdejer en kartoffelgrosserer et parti kartofler af sorten ROBUSTA, som gårdejeren havde dyrket. Parterne var enige om, at sorten var velegnet til eksport til industribrug, men grossererens afviste tilbudet, da han ikke på det pågældende tidspunkt havde nogen mulighed for at gennemføre en eksport. Partiet var oprindelig på 1000 tdr., men gårdejeren benyttede efter afslaget væsentlige dele af partiet til opfodring.

I maj måned telefonerede grossererens til gårdejeren og meddelte, at han nu var interesseret i at købe de pågældende kartofler, hvorpå gårdejeren oplyste, at partiet på grund af opfodring var væsentlig nedbragt, således at der tilbage kun var en ca. 2—300 tdr.

Man enedes om, at grosserereren afhentede, hvad der var, samt at grosserereren stillede de fornødne sække til disposition. Nogle dage senere fremsendte grosserereren sække til 50 tdr., som gårdejereren påfyldte og som blev afhentet af grosserereren mod kontant betaling, idet han ved afhentningen samtidig leverede sække til de næste 50 tdr. Denne sidste portion henstod imidlertid 3 uger, uden at grosserereren afhentede den, og gårdejereren tilskrev ham derfor anbefalet om forholdet og anmodede ham om omgående at afhente kartoflerne.

Imidlertid henstod kartoflerne stadig uafhentede, hvorfor sagen blev overgivet til en sagfører, som påny tilskrev grosserereren. Resultatet var stadig negativt. Partiet blev herefter bortsolgt ved auktion, og gårdejerens tab blev indtalt ved retten.

Heroverfor gjorde grosserereren gældende, at kartoflerne, som han havde anvendt til salg til spisebrug i København, havde været mangelfulde, i hvilken forbindelse han anførte, at han havde modtaget talrige reklamationer over, at kartoflerne ved kogning blev sorte og mente som følge heraf at have krav på gårdejereren for tab, han havde lidt, bl. a. derved, at han måtte præstere erstatningsleverancer til sine kunder.

Der blev under sagen udmeldt syn og skøn, hvis konklusion var, at kartoflerne var usælgelige som spisekartofler, idet man samtidig oplyste, at den pågældende sort regnes for en foder- og industrikartoffel, der dog kan anvendes som spisekartoffel, når anden sort ikke kan fremskaffes. Det oplystes samtidig, at der i maj det pågældende år ikke var mange egentlige spisekartofler fremme, samt at ROBUSTA ikke er værre til at sortfarves end andre sorter, idet man mente, at tendensen hertil ahang af jordbunds- og gødningsforhold. Det oplystes endelig, at den aftalte pris var betydelig lavere end prisen for egentlige spisekartofler.

Under sagen blev indhentet responsum fra Grosserer-Societetets Komité, samt erklæring fra Statens plantepatologiske Forsøg. Erklæringen fra Grosserer-Societetet var sålydende:

»..... skal komiteen meddele, at det ikke kan siges at være sædvane, at københavnske kartoffelhandlere ved køb af kartofler udtager prøver til kogning. Det forudsættes dog sædvanligvis, at kartoflerne er pæne i kog, jvf. de af De samvirkende danske Landboforeninger udarbejdede »Handelsregler for Spisekartofler«, og en køber må derfor formentlig være berettiget til at kontrollere dette ved varens afsendelse eller modtagelse.«

Og erklæringen fra Statens plantepatologiske Forsøg sålydende:

»Mørkfarvningen efter kogning skyldes en kemisk proces, hvorved en farveløs jernforbindelse iltes til et mørkt produkt. En lang række undersøgelser har vist, at dyrkningsforholdene øver nogen

indflydelse på tilbøjeligheden til mørkfarvning, idet navnlig en ensidig og stærk kvælstofgødsning øger tilbøjeligheden, medens kaligødsning nedsætter denne. Dyrkerne kan altså til en vis grad modvirke den uheldige egenskab, men de fysiologiske forhold er ikke så afklarede, at der kan gives en dyrkningsmæssig anvisning, der fuldstændig udelukker tilbøjeligheden.

En række undersøgelser med forskellige opbevaringsforhold viste, at disse ikke øvede indflydelse på tilbøjeligheden til mørkfarvning efter kogning«

Under sagen blev afgivet forklaringer såvel af gårdejereren som af grosserereren, og landsretten bemærker i sine præmisser, at grosserereren måtte være klar over, at den købte kartoffel efter sin art kun kunne sælges til spisebrug, når udbuddet af sædvanlige spisekartofler svigtede. Endvidere at der ikke fra gårdejerens side har foreligget villledende oplysninger om kartofflens kvalitet.

Endelig fandt retten, at reklamationen var foretaget for sent, hvorfor grosserereren dømtes til betaling af det påstævnedede beløb.

Sagen blev af grosserereren påanket til højesteret. Under sagens gang for denne ret indhentedes yderligere oplysninger fra Kartoffelhandlerforeningen for Kjøbenhavn og Omegn, hvori udtaltes:

» Det er ikke almindeligt, at sorten ROBUSTA forhandles som spisekartoffel i Kjøbenhavn, idet denne sort kun forhandles, når der ikke er tilstrækkelige tilførsler af de almindelige spisekartofler I maj—juni 1951 forelå en sådan situation, og sorten ROBUSTA blev da forhandlet til spisebrug i Kjøbenhavn. I forhold til de almindeligt benyttede spisekartofler mener vi, at sorter som ROBUSTA udviser nogen større tilbøjelighed til sortfarvning efter kogning. En så kraftig sortfarvning som omhandlet i skønsforretningen af 6. juli 1951 vil dog kun meget sjældent forekomme selv for disse sorters vedkommende. Manglen sortfarvning efter kogning kan ikke opstå sidst på sæsonen hos kartofler, som om efteråret ikke har udvist denne mangel. For så vidt angår kartofler, som om efteråret kun i ringe grad har udvist sortfarvning efter kogning, har man erfaring for, at tilbøjeligheden til sortfarvning aftager sidst på sæsonen. Navnlig vil tilbøjeligheden aftage eller helt forsvinde efter påbegyndt spiring. Det har ikke i de sidste 10—12 år været almindeligt, at københavnske kartoffelgrossister prøvekoget kartofler ved afslutning af køb eller ved modtagelsen af varer, idet denne mangel i dette tidsrum har været meget sjældent forekommende«

Ligeledes fremkom en supplerende udtalelse fra Statens plantepatologiske Forsøg, hvori det hed:

» Efter de oplysninger, som foreligger for os, har der i samme kartoffelparti ikke været væsentlig forskel på tilbøje-

ligheden til sortfarvning fra efterår til forår (april måned).
 Kun hos spirede kartofler var tilbøjeligheden til sortfarvning større end hos ikke spirede, men forskellen var ikke stor. Også hos beskadigede kartofler var tilbøjeligheden til sortfarvning større end hos ikke beskadigede, men dette gælder såvel forår som efterår, altså uafhængig af opbevaringen»

Højesteret bemærker i sine præmisser, at da grosserereren, der er branchekyndig handelsmand, har undladt at foretage prøvekogning af det leverede parti, som han iøvrigt lod henligge i over 1 måned på sit lager, finder retten, at grosserereren, der gang på gang blev rykket for afhentning og betaling af restpartiet, ikke har været berettiget til på så sent et tidspunkt at hæve købet eller nogen del deraf, hvorfor dommen stadfæstedes.

Dommen er en kraftig opfordring til, såfremt man ønsker at gøre indsigelse over mangler ved leverede varer, hvad enten det drejer sig om kartofler eller andet, at foretage omgående reklamation ved anbefalet brev eller på anden bevislig måde. Undlades dette, mister man oftest retten til at fremkomme med indsigelserne.

XIV.

Ansvar for brug af Bladan.

Østre Landsret har fornylig truffet afgørelse i et interessant spørgsmål om ansvar for brug af de nye parathion-midler, hvorunder bl. a. Bladan hører. Sagens faktum er følgende:

En fisker (F) traf aftale med en gårdejer (G), hvorefter F kunne opstille 20 ham tilhørende bifamilier med stader hos gårdejeren med det formål at fremme bestøvningen af gårdejerens frømarker, specielt raps. I 1951 foretog gårdejeren pudring med Bladan på et tidspunkt, hvor det efter de forklaringer, der blev afgivet i retten, synes at være bevist, at enkelte af planterne havde udprungne blomster. Da F dagen efter, pudringen havde fundet sted, tilså sine bistader, opdagede han, at store mængder bier lå døde eller halvdøde foran staderne.

Et udvalg af bierne blev tilsendt Statens Biavlfsforsøg, som i en erklæring til retten udtalte, at man ikke havde mulighed for at påvise selve giften, men en undersøgelse af det pollen, som fandtes på de indsendte bier, viste, at de havde trukket på mælkebøtte, raps, pil, kirsebær og en hermed beslægtet plante.

Det lykkedes ikke at finde en mindelig ordning, hvorfor en retsag blev nødvendig.

Af forklaringerne fra retten fremgik det, at pudringen havde fundet sted den 19. maj på et tidspunkt, hvor temperaturen var stadig stigende, idet det fra Meteorologisk Institut oplystes, at gen-

nemsnitstemperaturen dagene før lå på ca. 14 grader, men den 19. steg til 16—17 °. Denne temperaturstigning medførte, at biernes virksomhed var blevet væsentlig forøget, ligesom det må antages, at temperaturstigningen har medført, at hele rapsmarken, der var meget nær ved at udspringe, sprang ud netop i de dage som følge af den omtalte temperaturstigning.

F indtalte sit tab ved de døde bier på kr. 2.800,— nemlig tabt fortjeneste på grund af manglende honning, medens G gjorde gældende det principale synspunkt, at pudring med Bladan i sig selv ikke kan være retsstridig.

Østre Landsret statuerer imidlertid, at pudringen under de ovenfor nævnte omstændigheder må anses for retsstridig og tilpligter G at betale erstatning, som imidlertid under hensyntagen til vanskelighederne med at bevise selve tabets størrelse skønsmæssigt blev fastsat til et noget mindre beløb. Selvom dommen også lægger vægt på det særlige forhold, at G ønskede bierne til at bestøve sine marker, er den dog formentlig også en fortsættelse af den linie, som højesteret ved en tidligere her i bladet refereret dom har fastlagt, nemlig et meget strengt ansvar, når visse efter krigen fremkomne meget virksomme giftstoffer og hormonpræparater anvendes. Dommen opfordrer til ved brugen heraf at udvise den allerstørste forsigtighed, og i tilfælde, hvor der er ringeste tegn på blomstring, må man sikkert fraråde benyttelsen heraf.

XV.

Spørgsmål om ansvar for mangelfuld indhegning.

Ovennævnte spørgsmål har fornylig været forelagt højesteret i følgende situation:

Nogle en gårdejer (sagsøgte) tilhørende kreaturer befandt sig i en ca. 1 ha stor fenne, der mod nord grænsede op til en ikke fra banens side særligt indhegnet banelinie. Fennen var imidlertid til alle sider omgivet af et af ejeren opsat elektrisk hegn, bestående af een glat tråd, anbragt på pæle. På trods heraf brød en tyregal kvie ud og løb op på sporet, hvor den blev påkørt og dræbt af et motor-tog. Kvien kom ud uden at bryde hegnet itu. Ved påkørslen skete skade på spor og motorvogn for et samlet beløb af knapt 5 000 kr., som jernbanen fordrede erstattet hos gårdejeren.

Begrundelsen for den krævede erstatning søgtes i, at sagsøgte ikke havde holdt fennen tilstrækkelig indhegnet. Gårdejeren påstod frifindelse.

Under sagen blev afgivet forklaringer dels af nogle jernbanefolk, dels af nogle landmænd. Under forklaringerne syntes at være nogen tvivl om, hvorvidt hegnstråden var anbragt i en konstant højde af ca. 80 cm over jorden, hvilket påstodes af gårdejeren, hvorimod

der fra banefolkernes side blev afgivet forklaring om, at trådens afstand fra jorden varierede fra 97 cm til 46, hvilket mentes konstateret efter uheldet. Det oplystes iøvrigt, at tråden efter påkørslen var strømførende.

Landsretten frifinder gårdejereren for betaling af beløbet, idet man udtaler, at der i mangel af nøjagtige oplysninger om, på hvilke steder trådens højde over jorden har afvejet fra den af gårdejereren opgivne ca. 80 cm ikke findes at kunne lægges afgørende vægt på de af vidnerne afgivne forklaringer om, at trådens højde varierede, samt at det iøvrigt må anses for godtgjort, at hegnet den pågældende dag var strømførende, og at kvien ikke havde brudt hegnet itu. Herefter fandtes der ikke at kunne bebrejdes gårdejereren noget, hvorfor han frifandtes. Retten lægger iøvrigt vægt på, at udbrud fra fennen ikke tidligere havde fundet sted, i hvilken forbindelse man fra rettens side bemærker, at det (formentlig navnlig fordi fennen altså hidtil har vist sig at være forsvarlig hegnet) ikke kan bebrejdes gårdejereren, at han ikke har søgt at indfange kvien.

Højesteret stadfæstede denne dom.

Dommen syntes mig rigtig, idet der sikkert bør kræves bevis for, at en indhegning som den pågældende har været mangelfuld. Banen har ved ikke omgående at lade foretage syn og skøn på det pågældende hegn, der iøvrigt kort tid efter var blevet fjernet, forskærtset sin mulighed for at dokumentere de af denne påståede divergenser mellem hegnstrådens afstand fra jorden forskellige steder.

Om sagens udfald var blevet det samme, såfremt banen havde kunnet dokumentere de af vidnerne forklarede differencer, er nok noget usikkert, og sagen belyser derfor også det tidligere berørte spørgsmål, hvor vigtigt det er for en sags afgørelse, at fakta kan oplyses så klart som muligt.

XVI.

Konventionalbød i anledning af ikke-indtræden i et andelsmejeri.

Højesteret har i en dom fornylig taget stilling til spørgsmålet om erstatningsansvar i forbindelse med problemet om fortsat medlemskab i et andelsmejeri. Sagens faktum var i korthed følgende:

I efteråret 1949 erfarede forskellige andelshavere i et andelsmejeri, at pågældende andelsmejeri påtænkte en betydelig og bekostelig ombygning og udvidelse. Da de pågældende andelshavere var ængstelige ved at påtage sig de med en sådan ombygning forbundne omkostninger, henvendte de sig til et nabo-andelsmejeri og forespurgte, på hvilke vilkår de kunne blive medlemmer her.

Forhandlingerne herom førte til, at de pågældende andelshavere den 31. december 1949 underskrev sålydende protokollat:

»Undertegnede andelshavere fra mejeri, boende underskriver herved omstændige protokollatsbetingelser for forhandlingsmødet den 17. december 1949 for at kunne blive andelshavere i andelsmejeri (nabo-mejeriet — tilføjet i denne kommentar) fra 1. maj 1950.«

De nævnte betingelser, der var anført i protokollatet, var vedtaget på et bestyrelsesmøde 14 dage forinden og vedrørte dels spørgsmålet om betaling af indskud, dels spørgsmålet om betaling for afhentning og hjemtagelse af mælken.

Sagsøgte i nærværende sag var blandt underskriverne, men kom aldrig til at levere mælk til andelsmejeriet, idet han i foråret 1950 solgte sin gård. Ifølge skødet skulle overtageren indtræde i forpligtelserne overfor mejeriet, men overtageren ønskede trods opfordringerne hertil ikke at indtræde i dette, og da han ikke havde påtaget sig nogen forpligtelse direkte overfor mejeriet, opgav dette at forfølge sagen overfor ham, men rejste i stedet krav overfor sælgeren med påstand om betaling af en konventionalbod på 27 400 kr., subsidiært et mindre beløb, støttende sig på ulovlig udtræden af mejeriet. Beløbet fremkom som 10 pct. af smørværdien af gennemsnittet af sagsøgtes tidligere mælkeleverancer ganget med antallet af år, nemlig 20, indtil lovlig udtræden kunne finde sted. Beregningsmåden havde hjemmel i mejeriets vedtægter.

Gårdejeren påstod frifindelse, subsidiært mod betaling af et mindre beløb under henvisning til aftalelovens § 36, hvori står:

»Har nogen lovet at erlægge en bod, bestående af penge eller andet, for det tilfælde, at han ikke opfylder en ham påhvilende forpligtelse eller i øvrigt foretager eller undlader en handling, kan boden nedsættes, hvis det findes at være åbenbart ubilligt, om den skulle erlægges i sin helhed. Ved afgørelsen heraf skal der tages hensyn ikke blot til det tab, som den efter løftet berettigede lider, men også til den interesse, han i øvrigt har i handlingens foretagelse eller undladelse, såvel som til de øvrige foreliggende omstændigheder. Er en forbrudt bod erlagt uden forbehold, kan tilbagesøgning ikke finde sted under påberåbelse af, hvad nu er bestemt.

.....«

Det fremgik af forklaringerne for retten, at det sagsøgende mejeri i juni 1949 havde vedtaget nye vedtægter, som skulle træde i kraft 1. januar 1950, og i henhold til hvilke udtræden kunne ske tidligst i 1970, dog at en ny ejer i tilfælde af overdragelse kan indtræde med frigørende virkning for sælgeren. Undlader han dette, tilpligtes sælgeren at betale konventionalbod. Det oplystes under sagen, at